

МОЛОДІЖНИЙ ФОЛЬКЛОР УКРАЇНСЬКОГО СЕЛА МАЯКИ

У статті розглянуто проблеми побутового і громадського життя української молоді, проаналізовано українські народні пісні «молодіжного» циклу як засоби привернення уваги шлюбного партнера. Стаття стане у пригоді широкому загалові читачів, насамперед студентам, усім, хто цікавиться українською етнографією.

Ключові слова: культура, фольклор, пісня, балада, молодь, шлюбний партнер, форми залицання.

Фольклор є важливою складовою частиною культури народу. «Фольклор — одна з найтриваліших і всеохоплюючих систем духовного життя народу, тісно зв'язана з народним побутом (як окремою системою), з літературою (яка, зрештою, витворилась з фольклору і зберігає з ним тісний зв'язок на всіх етапах свого розвитку) та ін». До цього часу в науці не існує чіткості чи одностайності щодо того, які сфери народного знання окреслюються цим поняттям. Це пов'язано з тим, що у більшості західноєвропейських наук під поняттям «фольклор» розуміють не тільки усне словесне мистецтво народу, а духовну творчість у поєднанні з матеріальною, з урахуванням елементів побуту, знарядь праці, особливостей побудови житла тощо.

У сучасній українській фольклористиці знаходимо трактування цього терміну у вужчому розумінні: «Фольклор — це художнє відображення дійсності у словесно-музично-хореографічних і драматичних формах колективної народної творчості, нерозривно пов'язаної з життям і побутом. У ній відбито світоглядні, етичні й естетичні погляди народу»

У наш час проблеми фольклору стають все більше актуальними. Дослідники поступово усвідомлюють, що розгадки та пояснення багатьох явищ духовної культури криються у творчості народу.

Передшлюбний період життєвого циклу людини протягом якого здійснювався вибір подружньої пари був досить коротким, тривав усього кілька років, правда у дівчат він починався і

закінчувався раніше ніж у хлопців. За цей час обом статям цієї вікової групи треба було мобілізуватися активізувати всі можливі засоби приваблення партнера залучаючи при цьому силу самореклами і само презентації, а найкраще це робилося через пісню і танець.

Молодіжна пісня таким чином виконувала величезну соціальну і біологічну функцію. Власне саме тому питання, що співали юнаки і дівчата є важливим. Давши на нього відповідь можна буде встановити взаємозв'язок культурного і біологічного складників у поведінці людей на етапі вибору пари культурні механізми впливу на біологію зокрема на інстинкт способи допомоги інстинктові продовження роду засобами культури.

Пісня і танець в усі часи були найефективнішими формами залицянь, і не лише в народній культурі, а й в елітному середовищі. Колись про це писав О.І.Дей [1, с. 25], упорядник двох із вибраних збірників пісень: «Весела пісня - це одна з форм залицяння та взаємопізнання між парубками й дівчатами. Пісенні перекори між ними на вулицях в пору парубкування та дівування часто набирали форми своєрідного змагання в дотепності й майстерності співу тощо. Віддавна у веснянкових іграх, хороводах та піснях парубоча та дівоча громади кепкують одна з однією, висміюють хлопців чи дівчат інших кутків, вулиць чи сіл, і в час гулянок з жартівливими переспівами та дотепами визрівають почуття симпатії та кохання [2].

Отже, «веселі пісні» - важливий індикатор стосунків у середовищі молоді. Щоб привабити партнера, щоб сподобатися йому, бажано було бути приязним, веселим, дотепним, а не скиглити про свої нещастя. Звичайно, в молодіжному середовищі співали і сумних пісень, зокрема дівчата на вечорницях до приходу хлопців, однак щойно дві статі сходилися до купи – починалися жарти, сміх, вибрики, ігри, залицяння, задирання тощо [4, с. 51-56].

Проте сумні пісні у цій статі також не обійдено увагою. Коли людина співала сумних пісень, наприклад, про нещасливе кохання, вона таким чином знімала собі психологічну напругу. Відомо, що слід розповісти комусь про свою проблему, щоб позбутися її. Власне, ці пісні якраз і розповідають про складнощі мають не біологічні, а соціальні причини, тобто соціум створює різні перешкоди для «природи», тобто, у даному випадку, почуттів [5, с. 145-154].

Існує ще одна група пісень, яку треба проаналізувати. Це балади, в яких співається про молодь. По суті це дуже «немолодіжний»

жанр. Пісні з драматичними сюжетами переважно мають повчальний, дидактичний характер, мовляв бачите, що буває з тими, хто йде всупереч прийнятим звичаям і нормам моралі. За законами вікової психології, такі пісні створювала і виконувала статевовікова група «матерів». Молоді не було притаманно замислюватися над наслідками легковажної поведінки, тому балади не можна вважати постійним компонентом молодіжного репертуару.

Тож балади у пропонованому дослідженні аналізуються з метою з'ясувати, як розвивалися взаємини між віковою групою молоді і віковою групою «матерів і батьків» упродовж «парувального» періоду першої. Зіставляючи народну пісенність з етнографічними джерелами, варто пам'ятати, що лірична пісня - це белетристичний жанр, а етнографічні матеріали – своєрідна «правда життя». Щоправда, цю «правду життя» збирають живі люди, які, як це часто буває, також перебувають у тенетах стереотипів. Так чи інакше, однак порівняння пісень з описами молодіжного побуту виявляє цікаву закономірність: фольклор і етнографія не є джерельним відображенням одне одного, вони радше перебувають у взаємодоповнюючій залежності, разом створюючи досить цікаву «стереофонічну» картину [6, с. 37-41].

Народна пісня про кохання, дошлюбні відносини відображає дійсність вибірково, за принципом, «кому що болить, той про те і говорить». Досліджуючи молодіжний фольклор, ми можемо з'ясувати не те, як жила молодь, а те, що їй «боліло» (тобто що її цікавило). Більше того, в основному ці пісні відображають те, що «боліло» саме дівчатам. Вивчення фольклорних матеріалів виявляє цікаву закономірність: дуже схоже, що хлопці (в «залицяльний» період) співали мало, спів був прерогативою дівчат. Цей висновок напрошується з того, що переважна більшість пісень написана від особи дівчини і має цілковито «дівочу» логіку. Кількість парубочих пісень у порівнянні з дівочими мізерна. Про те саме свідчать і етнографічні матеріали. На вечорницях, досвітках, вулицях співали, як правило, дівчата. У більшості сіл хлопці або мало співали, або зовсім не співали, надаючи перевагу грі в карти. Суто «парубочими» видами діяльності були інструментальна музика, розваги змагального характеру, в тому числі й бійки, ритуальні збитки тощо.

Отже, спів у молодіжному середовищі був справою дівочою, хлопці часто соромилися й ігнорували цей вид діяльності, що не виключає наявності окремих любителів поспівати [7, с. 94-103].

Перечитуючи тексти пісень, можна безпомилково визначити головний мотив, а отже, сферу основного зацікавлення молоді:

*Ой мамцю, горох точу, горох точу, замуж хочу,
Горох точу, розсипаю, замуж хочу – умліваю!*

або:

Ой гай, мати гай // Да замуж мене дай. [10, с. 378]

Дівчатам треба було спішити, аби не лишитися «старими дівами»:

*Колисали мене хлопці
То в колисці, то в коробиці.
Як я мала літ п'ятнадцять,
Любило мі хлопців двадцять.
Як я мала двадцять штири,
Любили мі офіцери.
Як я мала двадцять п'ятий,
Не хтів мене дід горбатий. [10, с. 112]*

Отже, шлюбні мотиви – головні в молодіжній пісенності.

Отже, з'ясувавши, що молодіжні пісні – це переважно дівочі піні, можна стверджувати, що головним суб'єктом і об'єктом пісні була дівчина на етапі від перших ознак статевої і соціальної зрілості до того часу, як вона ставала засватаною. Цей період у народній термінології зветься «дівуванням» [8, с. 34-39].

Перед дівчиною стояло велике завдання: за той короткий період, який суспільство давало дівчині на дівування, привабити до себе партнера всіма можливими і неможливими засобами. В українському патріархальному середовищі приваблювану функцію виконують дівчата, різними засобами - одяг, рекламою своїх талантів під час роботи на вечорницях, а також співом [11]. Чим краще співала дівчина, тим більше вона подобалася хлопцям.

*Я весела й дратівлива,
Дівка шустра, не спесива,
Де не йду, то все співаю,
Хто не йде-всіх зачіпаю...
Де зберуться парубки
Або зійдуться дівки -
Там я зараз де й взялась,
Зараз гульня піднялась. [11, с. 35]*

Таким чином, бачимо, що пісня була досить дієвим засобом привернення уваги потенційного партнера до себе. До речі, в

українських народних піснях надзвичайно потужно відчувається мотив ініціювання дівчиною стосунків з хлопцем, відверте «припрошування» його до себе, нав'язування йому себе тощо [3, с. 346]. Тобто те, чого дівчина в реальному житті не могла здійснити через етикетні норми, було можливо зробити за допомогою пісні:

*У городі, за городом тичка,
Люби мене, мій миленький, як я невеличка.
Прийди, прийди, божевільний,
тепер мені вечір вільний:
Батько дома не ночує
Мати глуха – не почує.
Кучерява Катерина чіплялася до Мартина:
Ой Мартине - добродію, сватай мене у неділю!
Сама хату становила,
Сама висипала,
Сама дружка полюбила,
Сама висватала! [9, с. 260-267]*

Отже, бачимо, що народна пісня зафіксувала цікаві подробиці побутового і громадського життя української молоді, які побутували в українському сільському середовищі XIX- початку XX ст.

Аналіз українських народних пісень «молодіжного» циклу свідчить про те, що у період залицянь молодь використовувала найрізноманітніші засоби привернення уваги потенційного шлюбного партнера.

Фольклор – це вмістилище духовних скарбів української молоді, яке потребує ретельного аналізу та впорядкування. Тому неабияке значення має дослідження фольклорної культури української молоді. Відповідно є перспектива подальшої розвідки молодіжного фольклору.

Джерела та література

1. Дей О.І. Пісенний гумор українського народу / Упор. О.І.Дей, М.Г.Марченко (тексти), А.І.Гуменюк (мелодії). – К.: Наукова думка, 1967.
2. Кушнір В.Г., Петрова Н.О. Традиційна весільна обрядовість українців Одещини (20-80-ті рр. XX ст.). – Одеса: Гермес, 2008. – 256 с.

3. Нолл В. Трансформація громадянського суспільства: Усна історія української селянської культури 1920-1930-х рр. – Л.: 1999.

4. Петрова Н.О. Дошлюбне спілкування: ігри та розваги українців та росіян Одещини // Записки історичного факультету ОДУ ім. І.І.Мечникова. – Вип. 9. – Одеса, 1999.

5. Петрова Н.О. Традиційна система спілкування та звичаєво-обрядові норми підготовки молоді до шлюбу (за матеріалами українського населення Одещини) // Археологія та етнологія Східної Європи: матеріали і дослідження. Збірка наукових робіт, присвячена 135-річчю Одеського державного університету ім. І.І.Мечникова. – Одеса: АстроПринт, 2000.

6. Петрова Н.О. Традиційні форми дошлюбного спілкування молоді (за матеріалами етнографічних досліджень Одещини) // Записки історичного факультету ОДУ ім. І.І.Мечникова. – Вип. 4. – Одеса, 1997.

7. Петрова Н.О., Пригаріна Т.В. Обрядодії Великого Посту (за матеріалами етнологічних досліджень українського населення Одещини) // Записки історичного факультету ОДУ ім. І.І.Мечникова. – Вип. 8. – Одеса, 1999.

8. Петрова Н.О., Тхоржевська Т.В. Дошлюбне спілкування молоді в календарній обрядовості українців Одещини // Записки історичного факультету ОНУ ім. І.І.Мечникова. – Вип. 13. – Одеса, 2003.

9. Пономарев А.П. Добрачное общение молодежи // Украинцы. – М.: Наука, 2000.

10. Танцювальні пісні. – К.: Музична Україна, 1972.

11. Українські народні пісні: родинно-побутова лірика / Упоряд. Г.К.Сидоренко. – Ч.1: Пісні про кохання. – К.: Дніпро, 1964.

Калинина С. Молодёжный фольклор украинского села Маяки.

В статье были рассмотрены проблемы бытовой и общественной жизни украинской молодёжи, проанализированы украинские народные песни «молодёжного» цикла как способы привлечения внимания брачного партнёра. Статья будет интересна широкому кругу читателей, в первую очередь студентам, всем, кто увлекается этнографией.

Ключевые слова: культура, фольклор, песня, баллада, молодёжь, брачный партнёр, формы ухаживания.

Kalinina S. Youth folklore of Ukrainian village Majaky.

In this article examines the problem of Ukrainian youth`s domestic and public life, Ukrainian folk songs of “youthful” cycle as a form of marriage partner attraction are analyzed. This article will be interesting for a wide range of readers, first of all for students, for all, who is keen on ethnography.

Key words: culture, folklore, song, ballad, youth, marriage partner, forms of courtship.